

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 342.9

Легенький Артем Миколайович

аспірант

Академії Державної пенітенціарної служби України

Легенький Артём Николаевич

аспирант

Академии Государственной пенитенциарной службы Украины

Legenkyi Artem

PhD Student of the

Academy of the State Penitentiary Service of Ukraine

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗАСАД РЕФОРМУВАННЯ
ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА
ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ОСНОВ РЕФОРМИРОВАНИЯ
ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ
ADMINISTRATIVE AND LEGAL CHARACTERISTICS OF THE
EUROPEAN INTEGRATION FOUNDATIONS OF THE REFORMATION
OF THE PENITENTIARY SYSTEM OF UKRAINE**

Анотація. У статті обґрунтована актуальність реформування пенітенціарної системи України на євроінтеграційних засадах виходячи з вимог Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, яка передбачає впровадження в практику діяльності кримінально-виконавчих установ міжнародного пенітенціарного досвіду та вимог європейських стандартів у сфері виконання покарань і поводження із засудженими. Підкреслено, що зазначена ситуація вимагає наукового

аналізу та узагальнення міжнародних стандартів тримання засуджених та прогресивного досвіду країн Європи та світу.

Узагальнені результати досліджень, спрямовані на визначення адміністративно-правового забезпечення євроінтеграційного реформування пенітенціарної системи та відповідні пропозиції науковців щодо оновлення нормативно-правових засад функціонування системи управління органами й установами виконання покарань, вдосконалення кадрового, матеріально-технічного та фінансового забезпечення органів та установ виконання покарань, запровадження новітніх технологій менеджменту процесу виконання покарань та тримання під вартою, удосконалення механізму імплементації міжнародних пенітенціарних стандартів а також створення бази для функціонування ювенальної юстиції.

Охарактеризовані адміністративно-правові аспекти європейських пенітенціарних стандартів. Запропонований орієнтовний перелік міжнародно-правових документів, які тою, чи іншою мірою стосуються пенітенціарної системи. Проаналізовані адміністративно-управлінські аспекти Європейських пенітенціарних (в'язничних) правил, які покладено в основу системи виконання покарань держав-учасниць. Підкреслена увага, приділена забезпеченню недискримінаційного підходу та залучення до вирішення проблем пенітенціарії соціальних служб, громадських організацій і громадянського суспільства в цілому а також незалежного моніторингу та контролю за діяльністю установ виконання покарань. Визначено головну вимогу пенітенціарних європейських стандартів щодо підпорядкованості установ виконання покарань органам державної влади за винятком військового відомства чи поліції.

Досліджені адміністративно-правові та організаційно-управлінські моделі інституційного забезпечення систем виконання покарань у країнах Європи та світу, які диференційовано за ознаками ієрархізації та підпорядкованості з огляду на можливість їх запровадження в Україні.

Ключові слова: пенітенціарна система України, адміністративно-правова характеристика, реформування, євроінтеграційні засади.

Анотація. В статті обоснована актуальність реформування пенітенціарної системи України на євроінтеграційних основах, исходя з вимог Концепції реформування (розвиття) пенітенціарної системи України, яка передбачає впровадження в практику діяльності уголовно-виконавчих установ міжнародного пенітенціарного досвіду і вимог європейських стандартів в сфері виконання покарань і обслуговування засуджених. Підкреслено, що така ситуація вимагає наукового аналізу і узагальнення міжнародних стандартів виховання засуджених і прогресивного досвіду країн Європи і світу.

Узагальнені результати досліджень, спрямовані на визначення адміністративно-правового забезпечення євроінтеграційного реформування пенітенціарної системи і відповідні пропозиції вчених по оновленню нормативно-правових основ функціонування системи управління органами і установами виконання покарань, вдосконалення кадрового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення органів і установ виконання покарань, введення новітніх технологій менеджменту процесу виконання покарань і виховання під вартою, вдосконалення механізму імплементації міжнародних пенітенціарних стандартів, а також створення бази для функціонування ювенальної юстиції.

Охарактеризовані адміністративно-правові аспекти європейських пенітенціарних стандартів. Представлено орієнтований перелік міжнародно-правових документів, які в тій чи іншій мірі стосуються пенітенціарної системи. Проаналізовані адміністративно-управлінські аспекти Європейських пенітенціарних (тюремних) правил, які встановлені в основу системи виконання

наказаний государств-участников. Подчеркнуто внимание, которое уделено обеспечению недискриминационного подхода и привлечения к решению проблем пенитенциарии социальных служб, общественных организаций и гражданского общества в целом а также независимого мониторинга и контроля за деятельностью учреждений исполнения наказаний. Определено главное требование пенитенциарных европейских стандартов относительно подчиненности учреждений исполнения наказаний органам государственной власти за исключением военного ведомства или полиции.

Исследованы административно-правовые и организационно-управленческие модели институционального обеспечения систем исполнения наказаний в странах Европы и мира, которые дифференцированы по признакам иерархизации и подчиненности с учетом возможности их внедрения в Украине.

Ключевые слова: *пенитенциарная система Украины, административно-правовая характеристика, реформирование, евроинтеграционные основы.*

Summary. *The article substantiates the urgency of reforming the penitentiary system of Ukraine on the basis of European integration based on the requirements of the Concept of reforming (development) of the penitentiary system of Ukraine, which envisages the introduction in the practice of penal institutions of international penitentiary experience and the requirements of European standards in spheres execution of sentences and treatment of prisoners. It is emphasized that this situation requires scientific analysis and generalization of the international standards of detention and the progressive experience of the countries of Europe and the world.*

Generalized research results aimed at determining the administrative and legal support of the European integration reform of the penitentiary system and the corresponding proposals of scientists on updating the regulatory and legal bases of the functioning of the system of management of bodies and institutions of

execution of penalties, improvement of personnel, logistical and financial support of bodies and establishment of execution of penalties new technologies of management of the process of execution of sentences and detention, improved the implementation of international penitentiary standards and the creation of a framework for the functioning of juvenile justice.

The administrative and legal aspects of European penitentiary standards are characterized. An indicative list of international legal documents is proposed which, in one way or another, relates to the penitentiary system. The administrative and managerial aspects of the European Prison (Prison) Rules, which underpin the Member States' penal system, are analyzed. Emphasis is placed on ensuring a non-discriminatory approach and involvement in addressing the penitentiary of social services, civil society organizations and civil society as a whole, as well as the independent monitoring and control of penal institutions. The main requirement of penitentiary European standards for the subordination of penal institutions to public authorities, with the exception of the military department or the police, has been identified.

Administrative-legal and organizational-managerial models of institutional support of the systems of punishment execution in the countries of Europe and the world, which are differentiated on the basis of hierarchy and subordination in view of the possibility of their introduction in Ukraine, are investigated.

***Key words:** penitentiary system of Ukraine, administrative and legal characteristics, reform, European integration principles.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Будучи цивілізаційним вибором України, євроінтеграція є незмінним пріоритетом розвитку нашої держави та суспільства як у зовнішньополітичній, так і у внутрішньополітичній сферах. Відповідне реформування, спрямоване на забезпечення гармонізації суспільних відносин практично у всіх галузях

публічної політики, вимагає оновлення національного законодавства, яке має здійснюватися на базі наукових розробок та з орієнтацією на європейські і світові стандарти.

До внутрішньополітичних галузей публічної політики, яка вимагає євроінтеграційного реформування безумовно відноситься і пенітенціарна система, або система виконання покарань. Забезпечення безумовного дотримання в установах виконання покарань конституційних прав людини і громадянина, відхід від каральних принципів на користь ідеї ресоціалізації та реінтеграції засуджених до системи суспільних зв'язків, загальна гуманізація кримінально-виконавчого механізму, оптимізація адміністративно-управлінського та організаційного забезпечення – ось далеко не повний перелік завдань, які стоять перед пенітенціарною системою України на шляху до європейської інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України передбачає впровадження в практику діяльності кримінально-виконавчих установ міжнародного пенітенціарного досвіду та вимог європейських стандартів у сфері виконання покарань і поводження із засудженими [1]. При цьому надзвичайно актуальним буде аналіз та узагальнення міжнародних стандартів тримання засуджених та передового досвіду європейських країн у цій галузі з точки зору шляхів їх імплементації та запровадження в Україні.

Дослідження різних аспектів зазначеної проблеми стали підставою для визначення і обґрунтування шляхів адміністративно-правового забезпечення реформування національної пенітенціарної системи з точки зору європейських та світових стандартів. С.М. Сидоренко зосереджує увагу на таких аспектах реформування як вивчення і впровадження в практику зарубіжного досвіду, виконання висновків та дотримання рекомендацій ООН і Ради Європи та пошук і залучення інвестиційних

надходжень від іноземних донорів в тому числі через реалізацію спільних проектів [2, с.135]. В.Г. Хирний, підкреслюючи актуальність прогресивних зарубіжних напрацювань в галузі пенітенціарії відзначає, що їх запровадження має здійснюватися з урахуванням політичної, економічної, культурно-традиційної спрямованості кожної окремої держави. Найважливішими проблемами, вирішення яких має базуватися на зарубіжному досвіді автор вважає ефективність організації та управління місцями позбавлення волі, побутові умови утримання засуджених, поліпшення їх фізичного та морального стану а також соціально-правовий захист персоналу пенітенціарних установ [3]. І.І.Мельничук визначаючи напрямки удосконалення адміністративно-правового та організаційного забезпечення діяльності установ виконання покарань підкреслює, що врахування зарубіжного досвіду буде найбільш оптимальним при вирішенні проблем ієрархізації суб'єктів управління пенітенціарною системою та суб'єктів відповідних правовідносин, що вимагає конкретизації їх правового статусу, оновлення нормативно-правових засад функціонування системи управління органами й установами виконання покарань, вдосконалення кадрового, матеріально-технічного та фінансового забезпечення органів та установ виконання покарань [4].

Є.Ю. Бараш підкреслює актуальність врахування при запозиченні прогресивного досвіду адміністративно-правового забезпечення діяльності пенітенціарної системи існуючих традицій та конституційно-правових засад нашої держави, а також виключно загально визнаних у міжнародно-правових актах норм та стандартів пенітенціарної діяльності та обґрунтовує необхідністьнесення змін до кримінально-виконавчого законодавства [5].

В.І. Ошовський визначає шляхи вдосконалення адміністративних процедур діяльності державної пенітенціарної служби України саме з точки зору врахування зарубіжного досвіду. Спираючись на результати аналізу та узагальнення відповідного досвіду Норвегії, Німеччини, Польщі та

Швейцарії автор обґрунтовує необхідність побудови вітчизняної системи виконання покарань, яка має відповідати європейським стандартам дотримання прав засуджених та забезпечення їх соціально-побутових умов, що в цілому має сприяти ефективності процесів ресоціалізації. До пріоритетів євроінтеграційного реформування пенітенціарної системи дослідником віднесені удосконалення системи добору та спеціалізованого навчання персоналу, поліпшення умов відбування покарання, зменшення кількості засуджених або скорочення термінів їх ув'язнення з урахуванням ступеня суспільної небезпеки, запровадження ефективної служб, тощо [6].

В. Човган відносить до ключових напрямків євроінтеграційних засад пенітенціарної реформи, до яких відносить демілітаризацію та перепідпорядкування ДПтС Мін'юсту, відхід від колективної системи тримання та зменшення пенітенціарних установ і загальної планової наповнюваності. Автор також звертає увагу на важливість запровадження новітніх технологій менеджменту процесу виконання покарань та тримання під вартою, покращення захисту від свавілля під час застосування заохочувальних норм, відхід в організації діяльності установ виконання покарань від господарських пріоритетів та удосконалення залучення ув'язнених до корисної діяльності і покращення управління їх фінансовими операціями. Правозахисник звертає увагу на необхідність удосконалення механізму імплементації міжнародних пенітенціарних стандартів та нормативної бази щодо діяльності підрозділу спецпризначення ДКВС, приведення підстав для застосування сили та спецзасобів у відповідність до міжнародних стандартів а також створення бази для функціонування ювенальної юстиції [7].

Д. В. Ягунов, аналізуючи міжнародний досвід та європейські стандарти управління пенітенціарними системами, підкреслює, що їх запровадження в Україні має сприяти зменшенню кількості засуджених, які перебувають в місцях позбавлення волі, посиленню прозорості та

підзвітності пенітенціарної системи, зниженню рецидивної злочинності після виконання покарань, зменшення витрат на утримання в'язничної системи, позбавлення кримінально-виконавчої служби ознак мілітаризованої структури, покращення показників реінтеграції та ресоціалізації засуджених, зменшення кількості масових заворушень а також рівня захворюваності та смертності у місцях позбавлення волі [8].

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз та узагальнення науково-правових досліджень, присвячених проблемам розвитку та формування пенітенціарної системи в умовах глобалізації, опрацювання євроінтеграційних стандартів забезпечення виконання покарань та основних моделей і систем, що функціонують в країнах Європи з проектуванням їх можливостей щодо впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Серед численних міжнародно-правових документів, які тою, чи іншою мірою стосуються пенітенціарної системи підкреслюємо значення Загальної декларація прав людини (1948 р.), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Мінімальних стандартних правил поведження з в'язнями (1955 р.), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 р.), Міжнародного пакту про економічні, соціальні й культурні права (1966 р.), Декларації ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1963 р.), Декларації прав дитини (1959 р.), Декларації про права розумово відсталих осіб (1971 р.), Декларації про права інвалідів (1975 р.), Декларації про захист усіх осіб від тортур та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання (1975 р.), Конвенції проти тортур та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання (1984 р.), Кодексу поведінки посадових осіб при підтриманні правопорядку (1979 р.), Принципів медичної етики, які відносяться до працівників охорони здоров'я, особливо

лікарів, по захисту засуджених, або затриманих осіб, від тортур та інших жорстоких, нелюдських видів поводження і покарання (1982 р.), Принципів медичної етики (1982), Мінімальних стандартних правил ООН, які стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) (1985 р.), Зведення принципів захисту всіх осіб, затриманих чи ув'язнених в будь-якій формі (1989 р.), Правил ООН, які стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі (1990 р.), Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку (1990 р.), Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй у відношенні поводження з ув'язненими (2015 р.), тощо.

В той же час найбільш актуальним документом, що містить європейські стандарти виконання покарань є Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила, прийняті Комітетом Міністрів держав-учасниць 11 січня 2006 року на 952-й зустрічі Заступників Міністрів [9].

Правилами визначені основні принципи діяльності пенітенціарної системи, до яких віднесені безумовне дотримання відносно засуджених прав людини, які зберігаються за ними за винятком тих, що були позбавлені чи обмежені відповідним судовим рішенням. При цьому такі обмеження мають бути мінімально необхідними та відповідати головній меті виконання покарання – повернення засуджених до повноцінного суспільного життя, що, в свою чергу, вимагає максимальної наближеності умов перебування в місцях позбавлення волі до загальносуспільних стандартів. Встановлено, що нестача ресурсів не може бути причиною порушення вищезазначеного принципу. Підкреслена важливість забезпечення недискримінаційного підходу а також залучення до вирішення проблем пенітенціарії соціальних служб, громадських організацій та громадянського суспільства в цілому а також незалежного моніторингу та контролю за діяльністю установ виконання покарань. Відзначено значимість для дотримання вищевказаних принципів персоналу пенітенціарних установ, що обумовлює посилену

увагу до відбору, підготовки та забезпечення умов роботи таких працівників.

Чітко визначені ознаки контингенту, до якого застосовуються в'язничні правила, а саме - особи, які взяті під варту чи засуджені до позбавлення волі, які мають утримуватися в спеціальних пенітенціарних закладах. Також встановлені особливі умови для певних категорій засуджених (особи у віці до 18 років, ті, що страждають на розумові хвороби, утримуються поза межами пенітенціарної установи).

Детально прописаний порядок процедур, пов'язаний з забезпеченням перебування особи в пенітенціарній установі. До таких процедур віднесені прийом, розподіл та переміщення, забезпечення гігієнічних стандартів, дотримання вимог до одягу та постільних приналежностей, харчування, надання правової допомоги, контакти з зовнішнім світом, особливості внутрішнього режиму та трудової діяльності засуджених, їх фізичних вправ та дозвілля, навчання поваги до свободи думки, совісті та релігії, збереження майна, перевезення та звільнення. Підкреслена значимість надання ґрунтовної та зрозумілої інформації про встановлений порядок зазначених процедур. Особливу увагу приділено специфіці застосування таких процедур до жінок, малолітніх та немовлят, представників етнічних та мовних меншин.

Як в науковому плані з точки зору адміністративістики, так в практичному, спрямованому на забезпечення ефективності функціонування пенітенціарної системи, видається винятково важливою частина V в'язничних правил, присвячена питанням адміністративно-правового забезпечення та персонал-менеджменту. В першу чергу необхідно відмітити положення щодо підпорядкованості пенітенціарних установ органам державної влади за винятком військового відомства, поліції чи кримінального переслідування. Зазначена норма є по суті наріжним

каменем, на якому базується система європейських пенітенціарних стандартів.

Управлінське та організаційне забезпечення пенітенціарної служби має бути спрямованим на дотримання прав людини та досягнення чіткої взаємодіями між структурними елементами як окремої установи, так і загалом по системі. Управлінська політика передбачає високі вимоги до кваліфікаційних, організаторських та особистих якостей керівника, його досвіду та професійної підготовки. Підкреслено необхідність для керівників володіння мовою, якою спілкується більшість ув'язнених. Окремо визначені умови діяльності керівників виключно на умовах повної зайнятості та забезпечення постійного контролю за діяльністю установи. Вказано на необхідність розбудови механізму взаємодії в межах установи, елементами якої є ув'язнені, персонал та адміністрація а також зовнішньої взаємодії на рівні пенітенціарної системи і поза нею.

Щодо пенітенціарного персонал-менеджменту заслуговує на увагу обов'язковість чіткого усвідомлення мети пенітенціарної системи високопрофесійними працівниками, обов'язки яких мають розширювати межі звичайних охоронних функцій та враховувати необхідність сприяння процесам реінтеграції ув'язнених до системи суспільних стосунків. Виконання персоналом функціональних обов'язків та їх поведження з засудженими повинні позитивно сприяти на останніх, викликаючи в них повагу. Важливим є визначення роботи персоналу пенітенціарних установ як державної служби.

У правилах приділено увагу відбору та професійній підготовці персоналу. В першу чергу звертає на себе увагу принцип рівних прав кандидатів і працівників та недопущення при відборі дискримінації за будь-якою ознакою. Підкреслена вимога збалансованого представлення у штатному розкладі як чоловіків, так і жінок. В той же час формулювання викладу останнього положення в його трансляції на норми національного

законодавства викликає певні застереження. Повністю підтримуючи необхідність забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у доступі до посад державної служби в пенітенціарних установах, вважаємо за недоцільне відображення такого паритету саме у штатному розписі виходячи з наступних міркувань

Як зазначено в юридичній енциклопедії: «Штатний розклад – документ..., який визначає склад працівників даного підприємства, установи, організації із зазначенням їх посад та посадових окладів особливостей оплати. У Штатному розкладі вказуються: найменування посад, чисельність працівників кожної спеціальності й кваліфікації (розряду, класу, категорії, групи) з розподілом штат, одиниць за структур, підрозділами підприємства, установи, організації; структура підприємства, установи, організації за підрозділами, з виділенням апарату управління підприємства, установи, організації» [10, с. 450]. Штатний розпис (розклад) визначається підприємством самостійно відповідно до ст. 64 Господарського кодексу України [11].

В той же час завчасне визначення збалансованого представлення жінок і чоловіків ще на рівні штатного розкладу можливе за рахунок визначення посад, які можуть обійматися особами жіночої чи чоловічої статі, вважаємо недоцільним. Більше того, воно певною мірою вступає в розбіжності з нормами Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», стаття 17 якого прямо забороняє роботодавцям пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, а у випадку відповідного закріплення посад у штатному розкладі він буде змушений це робити. В той же час специфіка діяльності пенітенціарних установ визначає необхідність зайняття певних посад виключно жінками або чоловіками, однак це обумовлено специфікою роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, що передбачено нормами цього ж Закону [12].

Виходячи з вищевикладеного вважаємо за доцільне зазначене положення у разі його відображенні в нормах національного законодавства формулювати у вигляді принципу забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у працевлаштуванні, просуванні по роботі, підвищенні кваліфікації та перепідготовці, а збалансоване представлення осіб різної статі передбачати не у штатному розкладі, а в списках персоналу установ. Якщо ж говорити про послужний список то можна запропонувати в якості альтернативного способу вирішення проблеми гендерного балансу передбачення у зазначеному документі відсотку жінок і чоловіків, які обіймають посади, які у цьому списку закріплені.

Серед вимог до персоналу пенітенціарної системи відзначені адекватний рівень освіти, професійну (а за необхідністю – спеціалізовану) підготовку, готовність до виконання складної роботи а також особистими якостями (чесність та гуманність). Особливо підкреслюється необхідність високого соціального статусу працівників, який має досягатися передусім за рахунок належної оплати їх праці, яка має відображати відповідальний характер роботи в правоохоронному відомстві.

Визначена необхідність обов'язкового проходження персоналом до початку виконання посадових обов'язків відповідного курсу підготовки а також складання теоретичного і практичного іспитів. Підтримання і підвищення рівня знань і професійних навичок персоналу повинні організовуватися на курсах підготовки та підвищення кваліфікації протягом усього періоду служби. Підкреслена актуальність включення до змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників пенітенціарної служби положень міжнародних та регіональних документів і норм в сфері прав людини, в першу чергу Європейської конвенції з прав людини та Європейської конвенції з попередження катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання, а також вивчення застосування Європейських пенітенціарних правил.

Також Правилами передбачена необхідність регулярного інспектування пенітенціарних установ урядовими установами та здійснення незалежного моніторингу незалежними органами.

Окрему увагу приділено питанням регламентації внутрішнього розпорядку та режиму. Визначено, що метою режиму для засуджених є формування їх відповідального способу життя, який виключав би в подальшому скоєння злочинів. Абсолютно обґрунтованою видається детальність з якою прописані заходи безпеки, в тому числі суворого режиму. Охарактеризовані процедури, пов'язані з забезпеченням дисципліни, огляду і контролю, порядку накладання стягнень та розслідування злочинних діянь, вчинених засудженими. Визначені умови, підстави, способи та межі застосування сили, в тому числі засобів стримування та зброї.

Звертаємо увагу на передбачену європейськими в'язничними правилами можливість функціонування приватних пенітенціарних установ, обов'язковою умовою для яких є дотримання загально визначених правил та стандартів.

Особливо підкреслена значимість досліджень, які повинні постійно здійснюватися з метою удосконалення адміністративно-організаційного забезпечення функціонування пенітенціарної системи та регулярного оновлення європейських в'язничних правил [9].

Зазначені правила є доволі чітким орієнтиром, на який переважною мірою орієнтуються країни Європейської співдружності. В той же час як на європейському рівні, так і в світовому масштабі національні системи виконання покарань в тому числі і з точки зору їх адміністративно-організаційних засад подекуди мають певну специфіку.

Обґрунтовуючи зазначену тезу доцільно послатися на результати досліджень Н.П. Ковальова, який констатував наявність різних інституційних моделей пенітенціарних систем, диференціюючи їх за

ознаками організаційно-управлінської структури та підпорядкованості [13]. В першу чергу це поширена донедавна модель повної підпорядкованості міністерству внутрішніх справ або аналогічній структурі. Зазначена модель суперечить європейським стандартам і протягом останніх років помітно втрачає свої позиції. Однак і зараз подібна адміністративно-управлінська пенітенціарна система діє в одній європейській країні (Іспанія), багатьох африканських та латиноамериканських і практично у всіх державах Близького Сходу.

До другої моделі дослідник відносить повне підпорядкування системи виконання покарань міністерству юстиції. Саме ця модель за даними Д. В. Ягунова притаманна більшості європейських та інших країн, таких як Австрія, Азербайджан, Албанія, Англія та Уельс, Бельгія, Болгарія, Вірменія, Греція, Данія, Естонія, Італія, Ісландія, Латвія, Литва, Люксембург, Македонія, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Республіка Ірландія, Росія, Румунія, Сербія, Сербська Республіка Боснії та Герцеговини, Словенія, Словаччина, Туреччина, Угорщина, Україна, Федерація Боснії та Герцеговини, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція, тощо [8]. Подібне підпорядкування практикується і в окремих країнах Північної та Латинської Америки і Азії та багатьох африканських державах.

Третя модель, яка практикується в Андоррі, Кіпрі, Косово, Монако, Мальті, Норвегії та Швейцарії передбачає управління системою виконання покарань об'єднаним міністерством юстиції та внутрішніх справ. У переважній більшості випадків подібне об'єднання обґрунтоване мало чисельністю країн, однак Норвегія виходить за межі зазначеної тенденції. Створене там доволі потужне Міністерство юстиції та надзвичайних ситуацій окрім пенітенціарного напрямку (служба тюрем і пробації) координує питання судоустрою, служби кримінального правосуддя, поліції

та органів прокуратури, служби порятунку, безпеки громади, органів імміграції та координації норвезької політики в полярних районах [14].

Четверта модель – незалежна. Система виконання покарань функціонує самостійно і підпорядкована державному органу, який має статус центрального органу виконавчої влади. Незважаючи на те, що подібна управлінська схема не набула поширення, вона має певні перспективи.

Показовою в цьому плані є генеза пенітенціарної системи Грузії, яка до 2001 року функціонувала в складі Міністерства внутрішніх справ, після чого була переданою до Міністерства юстиції. Однак у 2009 році в першу чергу внаслідок приєднання до Міністерства юстиції Генеральної прокуратури було прийнято рішення про створення окремого незалежного відомства, діяльність якого буде організована і спрямована відповідно до європейських стандартів. У зв'язку з цим було створено Міністерство з питань виправлення та правової допомоги Грузії. До основних завдань цього Міністерства були віднесені формування та реалізацію державної політики у сфері виправлень та пробації, організація виконання покарань відповідно до законодавства Грузії, організаційно-управлінське забезпечення функціонування пенітенціарних установ, профілактика злочинності, ре соціалізація засуджених, виконання пробаційних дій та підвищення кваліфікації персоналу [15]. Однак 14 липня 2018 року зазначене Міністерство в рамках структурних реформ було об'єднане з Міністерством юстиції шляхом створення Міністерства юстиції та виправлень [16].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, система виконання покарань в Україні є важливою внутрішньополітичною галуззю публічної політики, яка потребує євроінтеграційного реформування. При цьому надзвичайно актуальним буде вивчення, узагальнення та запровадження прогресивного пенітенціарного

досвіду, напрацьованого країнами Європи та світу а також дотримання євроінтеграційних стандартів, які містяться в ряді міжнародних документів нормативно-правового характеру, серед яких в першу чергу відзначаємо Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила.

Література

1. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80> (дата звернення 12.01.2020).
2. Сидоренко С. М. Зарубіжний досвід виконання правоохоронних функцій пенітенціарними установами та можливості його використання в Україні. Вісник ХНУВС. 2013. № 3 (62), С. 1430-138.
3. Хирний В. Г. Організація та засади управління пенітенціарною системою України. Дис. ... канд. юрид. наук. Дніпропетровськ, 2012. 192 с.
4. Мельничук І.І. Удосконалення системи виконання покарань в Україні на основі міжнародного досвіду. Молодий вчений. № 5 (57). 2018. С. 255-259.
5. Бараш Є.Ю. Адміністративно-правові засади управління державною кримінально-виконавчою службою України. Дис. ... докт. юрид. наук. Харків. 2012. 445 с.
6. Ошовський В.І. Шляхи вдосконалення адміністративних процедур діяльності державної пенітенціарної служби України крізь призму зарубіжного досвіду. Наше право. № 5. 2015. С. 36-42.
7. Човган В. О. Ключові напрями пенітенціарної реформи як складові національного Плану дій у сфері прав людини. Права Людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи.

- 22.01.2016. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1453461065> (дата звернення 16.01.2020).
8. Ягунов Д. В. Моделі державного управління пенітенціарними системами: міжнародний досвід та європейські стандарти. Ринкова економіка: Сучасна теорія і практика управління. Том 11. Випуск 25, ч.2: збірник наукових праць. Одеський національний університет імені І.І.Мечникова. 2009. С.132-138.
 9. Європейські пенітенціарні правила. Рекомендація № R (2006) Комітету Міністрів держав-учасниць. Прийнято Комітетом Міністрів 11 січня 2006 року на 952-й зустрічі Заступників Міністрів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032 (дата звернення 12.01.2020).
 10. Юридична енциклопедія: в 6 т. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ, 2004, т 6. 765 с.
 11. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 12.01.2020).
 12. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV № 436-IV зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення 12.01.2020).
 13. Ковальов Н.П. Пенитенциарные системы: сравнительный анализ организационно-правовых форм. Аналитическая записка. LPRZ. Центр исследований правовой политики. Казахстан. Алматы. 2008. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30386356#pos=3;-163 (дата звернення 15.01.2020).
 14. Justis- og beredskapsdepartementet. Official site. URL: <https://www.regjeringen.no/no/dep/jd/org/id487/> (дата звернення 15.01.2020).

15. Ministry of Corrections of Georgia. Official site. URL: <http://www.moc.gov.ge/> (дата звернення 15.01.2020).
16. Парламент підтвердив новий кабінет Бахтадзе. Громадянська Грузія. 15 липня 2018 року. URL: <https://civil.ge/archives/246395> (дата звернення 15.01.2020).

References

1. Концепція реформування (розвитку) пенитенціарної системи України. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. # 654-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80> (дата звернення 12.01.2020).
2. Sydorenko S. M. Zarubizhnyj dosvid vykonannja pravookhoronnykh funkcij penitenciarнымy ustanovamy ta mozhlyvosti jogho vykorystannja v Ukraini. Visnyk KhNUVS. 2013. # 3 (62). S. 1430-138.
3. Khyrnyj V. Gh. Orghanizacija ta zasady upravlinnja penitenciarноюj systemoju Ukrainy. Dys. ... kand. juryd. nauk. Dnipropetrovsjk, 2012. 192 s.
4. Meljnuchuk I.I. Udoskonalennja systemy vykonannja pokaranj v Ukraini na osnovi mizhnarodnogho dosvidu. Molodyj vchenyj. # 5 (57). 2018. S. 255-259.
5. Barash Je.Ju. Administratyvno-pravovi zasady upravlinnja derzhavnoju kryminaljno-vykonavchoju sluzhboju Ukrainy. Dys. ... dokt. juryd. nauk. Kharkiv. 2012. 445 s.
6. Oshovs'kyj V.I. Shljakhy vdoskonalennja administratyvnykh procedur dijalnosti derzhavnoji penitenciarноюj sluzhby Ukrainy krizj pryзму zarubizhnogho dosvidu. Nashe pravo. # 5 2015 S. 36-42.
7. Chovghan V. O. Ključovi naprjamy penitenciarноюj reformy jak skladovi nacionaljnogho Planu dij u sferi prav ljudyny. Prava Ljudyny v Ukraini. Informacijnyj portal Kharkivs'koji pravozakhysnoji ghrupy.

- 22.01.2016. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1453461065> (data zvernennja 16.01.2020).
8. Jaghunov D. V Modeli derzhavnogho upravlinnja penitenciarнымy systemamy: mizhnarodnyj dosvid ta jevropejski standarty. Rynkova ekonomika: Suchasna teorija i praktyka upravlinnja. Tom 11. Vypusk 25, ch.2: zbirnyk naukovykh pracj. Odesjkyj nacionalnyj universytet imeni I.I.Mechnykova. 2009. S.132-138.
 9. Jevropejski penitenciarни pravyla. Rekomendacija # R (2006) Komitetu Ministriv derzhav-uchasnycj. Prynjato Komitetom Ministriv 11 sichnja 2006 roku na 952-j zustrichi Zastupnykiv Ministriv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032 (data zvernennja 12.01.2020).
 10. Jurydychna encyklopedija: v 6 t. Ju. S. Shemshuchenko (gholova redkol.) ta in. Kyjiv, 2004, t 6. 765 s.
 11. Ghospodarsjkyj kodeks Ukrainy vid 16 sichnja 2003 roku # 436-IV zi zminamy ta dopovnennjamy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (data zvernennja 12.01.2020).
 12. Pro zabezpechennja rivnykh prav ta mozhlyvostej zhinok i cholovikiv. Zakon Ukrainy vid 8 veresnja 2005 roku # 2866-IV # 436-IV zi zminamy ta dopovnennjamy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (data zvernennja 12.01.2020).
 13. Kovaljov N.P. Penytencyarnыe systemы: sravnyteljnyj analiz orghanyzacyonno-pravovykh form. Analytycheskaja zapyska. LPRZ. Centr yssledovanyj pravovoj polytyky. Kazakhstan. Almaty. 2008. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30386356#pos=3;-163 (data zvernennja 15.01.2020).
 14. Justis- og beredskapsdepartementet. Official site. URL: <https://www.regjeringen.no/no/dep/jd/org/id487/> (дата звернення 15.01.2020).

15. Ministry of Corrections of Georgia. Official site. URL: <http://www.moc.gov.ge/> (дата звернення 15.01.2020).
16. Parlament pidtverdyv novyj kabinet Bakhtadze. Ghromadjansjka Ghruzija. 15 lypnja 2018 roku. URL: <https://civil.ge/archives/246395> (data zvernennja 15.01.2020).